

Тарасові мандри Україною

Напевно так судилося, що залишивши Україну п'ятнадцятирічним юнаком, Тарас Шевченко лише тричі повертався на Батьківщину в зрілому віці: після навчання в Імператорській Академії мистецтв у Санкт-Петербурзі та отримання ступеня вільного художника, відповідно в 1843—1844 та 1845—1847 і 1859 роках. Шевченкознавці нараховують близько сотні міст, містечок, сіл та маєтків, відвіданих Тарасом Шевченком під час мандрів Україною. Про більшість із них відомо зі спогадів сучасників і творів (щоденникових, літературних та образотворчих) самого мандрівника. Використовуючи малюнки деяких архітектурних об'єктів на території України, створених Тарасом Шевченком у 1845—1846 роках, простягнемо історичну мотузку, що пов'яже їх із сучасними світлинами цих споруд.

В альбомі Тараса Шевченка 1845 року містяться замальовки олівцем, акварелі та сепії, виконані під час подорожі Полтавщиною і Київщиною в квітні—жовтні 1845 року. Впорядкований він українським етнографом *Василем Тарновським* (старшим) (1810—1866), збережений для нащадків та переданий до заснованого ним Музею Українських старожитностей (нині Чернігівський державний історичний музей) *Василем Тарновським* (молодшим) (1837—1899). В цьому альбомі Т. Шевченко змалював пам'ятки старовини (переважно архітектурні). Серед них найстаріші храми: *Густинський Свято-Троїцький* жіночий монастир (розташований на надзаплавній терасі правого берега річки Удай на північний захід від міста Прилуки); *надбрамна Миколаївська церква* (побудована 1693 року); *Воскресенська трапезна церква* (зведена протягом 1636—1844 років), в якій поховано князя та генерал-губернатора Малоросії 1816—1834 років *Миколу Григоровича Рєпніна* (1778—1845); *Петропавлівська церква* (1693—1708 роки) (Рис.1).

Відвідини Чигирини збагатили художній доробок Тараса Шевченка 1845 року малюнками: "*Чигиринський дівочий монастир*", "*Чигирин з Суботівського шляху*", "*Богданові руїни в Суботіві*", "*В Суботіві. Кам'яні хрести*", "*Склик*". Митець зобразив храми, уцілілі досі, на картинах "*Богданова церква в Суботіві*" (Іллінська церква, збудована 1653 року, в якій поховано її засновника — *Богдана Хмельницького*) і "*Мотрин монастир*" зі Свято-Троїцькою церквою (відбудованою чигиринським староостою, князем *Яном Яблуневським* у 1727 році), до якої в дитинстві Тарас Шевченко з сестрами ходив на прощу (Рис. 2).

Полтава в альбомі вільного художника представлена аквареллю *Воздвиженського православного жіночого монастиря* (заснованого на пагорбі над річкою Полтавка в 1650 році на честь перемоги повстанців над військами польської шляхти і визволення краю від католицького поневолення) та міської садиби засновника української художньої літе-

ратури *Івана Петровича Котляревського* (1769—1838), розташованої поруч зі Свято-Успенським собором (першого кам'яного храму міста, побудованого коштом козацької старшини в 1751—1770-х роках).

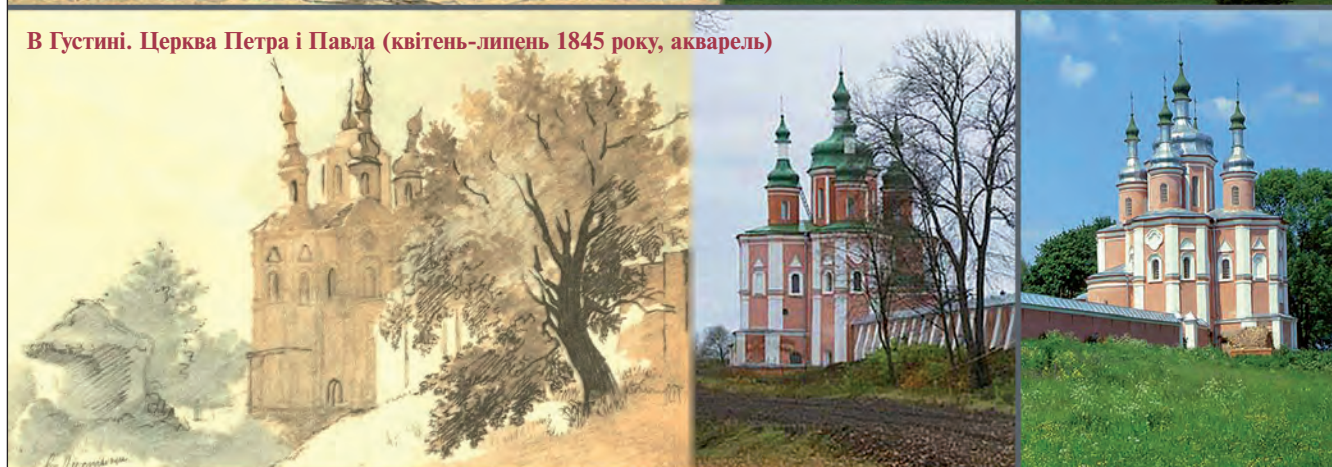
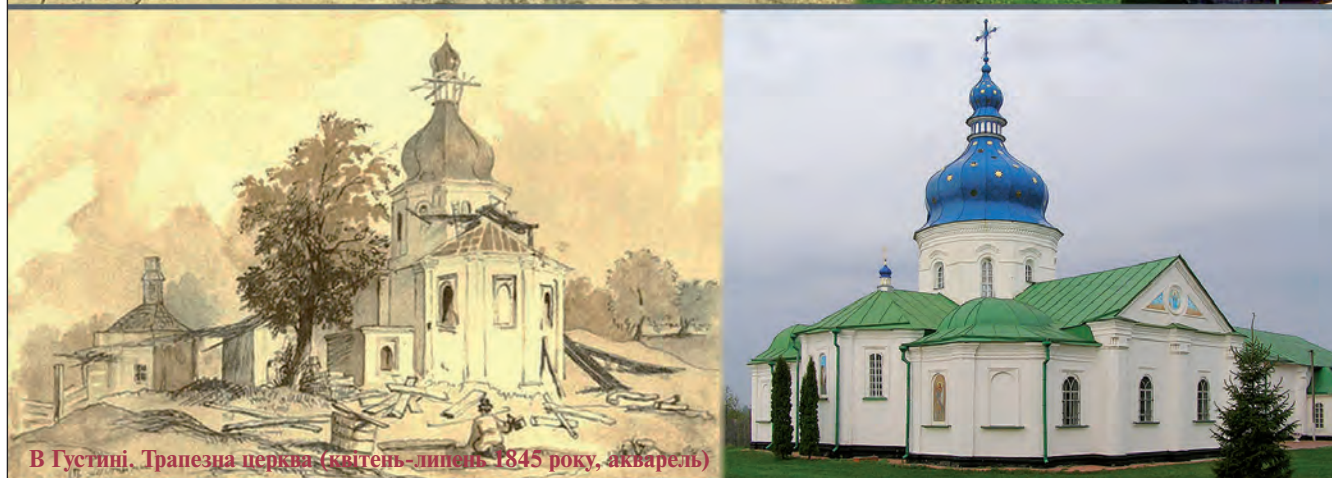
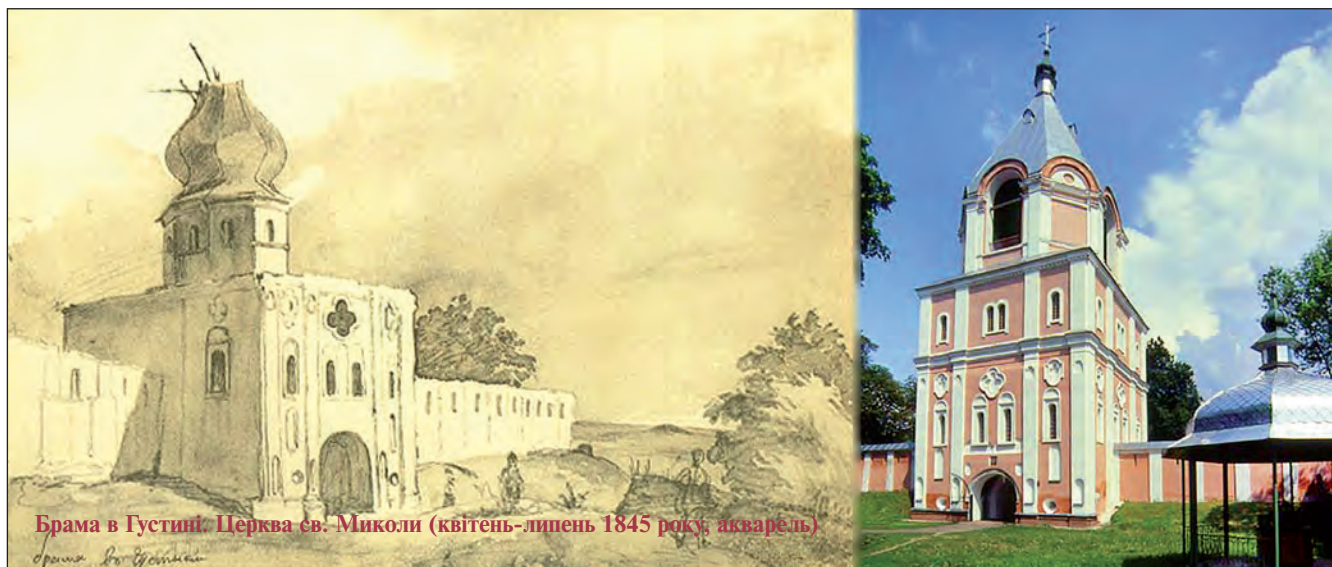
Спогади про відвідини Переяслава-Хмельницького в альбомі Тараса Шевченка містяться на трьох малюнках: *Вознесенського собору* (побудованого в 1695—1700-х роках коштом гетьмана *Івана Мазепи*); *комплексу церковних споруд Михайлівського монастиря* (Єпископського двору) в центрі колишнього дитинця, що складається з *Михайлівської церкви* (відновленої переяславським полковником *Федором Лободою* в 1646—1666-х роках) на місці зруйнованого Михайлівського собору (XI ст.) та *оборонної вежі-дзвіниці з в'їзними воротами* (1745 рік); *церкви Покрова* (збудованої 1706 року коштом полковника *Івана Мировича*, що не збереглася до наших днів) (Рис.3).

Перебуваючи у Києві (1846 рік), Тарас Шевченко створив акварельні малюнки *кафедрального католицького собору Св. Олександра* (спорудженого в 1817—1842 роках коштом дворянів Київської губернії) та *церкви Св. Миколая* (побудованої у 1809—1810 роках замість дерев'яного храму на колишньому монастирському кладовищі коштом воронезького купця *Самуїла Мещерякова*).

Будучи членом Київської археографічної комісії, Тарас Шевченко вивчав історичні пам'ятки Волині і Поділля. В 1846 році відвідав Кам'янець-Подільський, Житомир, Новоград-Волинський, Корєць, Острог, Дубно, Кременець та Почаїв і створив чотири акварельні малюнки архітектурного комплексу Свято-Успенської Почаївської лаври. Всі вони присвячені головному храму лаври — *Успенському собору*, побудованому в 1771—1791 роках, коли монастир належав (1713—1832 роки) греко-католицькому чину св. Василія Великого. Внутрішній вигляд Успенського собору Почаївської лаври на Тарасових акварелях зображено з півдня і сходу (дозволяє уявити первісний, нині втрачений, вівтар храму в стилі рококо, виготовлений *Матвієм Польовським* і *Василем Бернакевичем*) (Рис.4, 5).

Краєвиди околиць Почаєва змальовано в західному напрямку, що відкривається з тераси-стилобату Успенського собору, прикрашений на обрії високим поодиноким пагорбом із комплексом споруд домініканського римокатолицького кляштору Успіння Пресвятої Богородиці, Хреста Господнього, Апостолів Петра і Павла та всіх Святих, заснованого у другій половині XV століття. ■

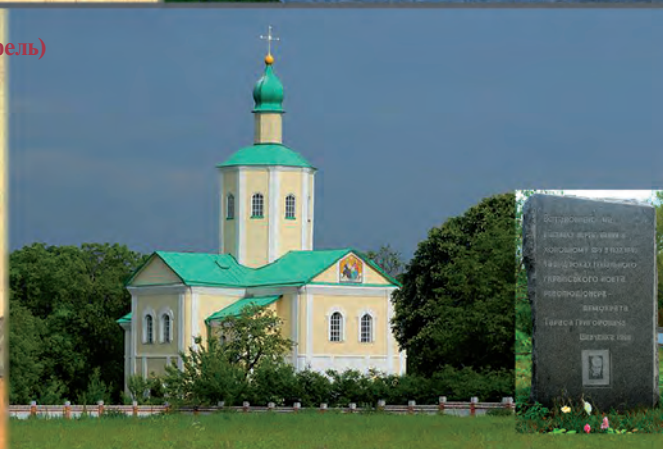
Андрій Івченко
канд. геогр. наук, ст. наук. співр.
Інституту географії НАН України,
м. Київ

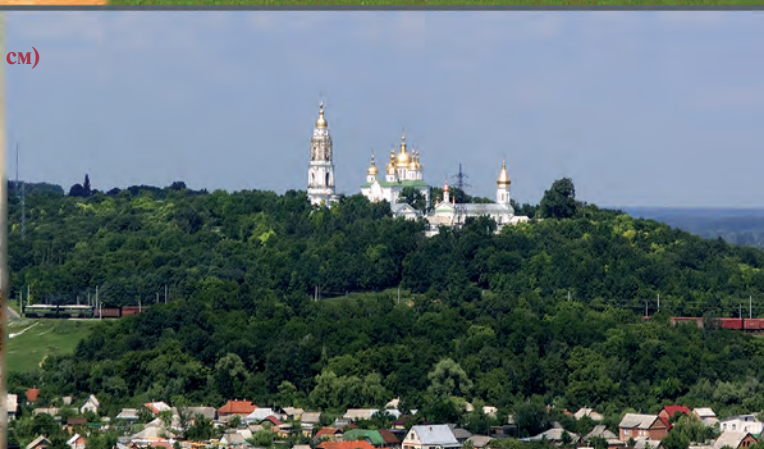
Богданова церква у Суботіві (квітень-жовтень 1845 року, папір, акварель)
(Чигиринський район Черкаська область)

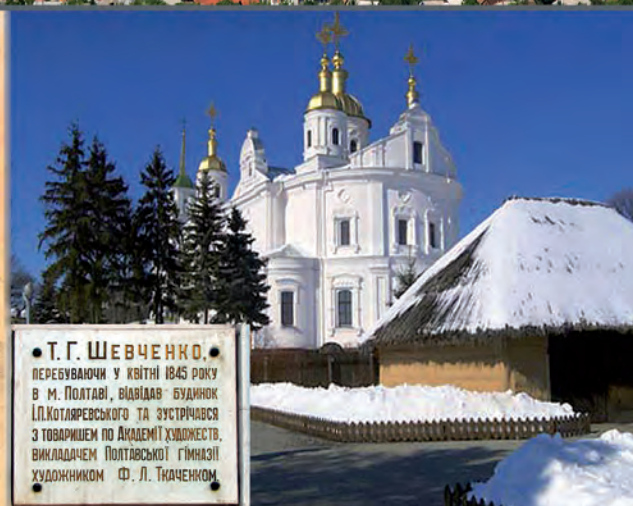
Мотрин монастир (квітень-жовтень 1845 року, папір, акварель)
(Чигиринський район Черкаська область)

Воздвиженський монастир у Полтаві
(1845 рік; папір, сепія, акварель, туш, 19,1 x 27,1 см)

Будинок І. П. Котляревського в Полтаві
(1845 рік; папір, акварель, олівець, 16,7 x 24,4 см)

• Т. Г. ШЕВЧЕНКО •
ПЕРЕБУВАЮЧИ У КІВНІ 1845 РОКУ
В М. ПОЛТАВІ, ВІДВІДАВ БУДИНОК
І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО ТА ЗУСТРІЧАВСЯ
З ТОВАРИШЕМ ПО АКАДЕМІЇ ХУДОЖЕСТВ,
ВИКЛАДАЧЕМ ПОЛТАВСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ
ХУДОЖНИКОМ Ф. Л. ТИДЧЕНКОМ.

Вознесенський собор в Переяславі, побудований гетьманом Мазепою в XVII ст.
(серпень-вересень 1845 року, акварель)

Церква св. Михайла в Переяславі (серпень-вересень 1845 року, акварель)

Історичний музей в райцентрі Переяслав-Хмельницький (Київська область)

Костел св. Олександра у Києві (1846 рік; папір, акварель, олівець, 25,5 x 34,6 см)

Аскольдова могила у Києві (1846 рік; папір, сепія, акварель, 26 x 37 см)

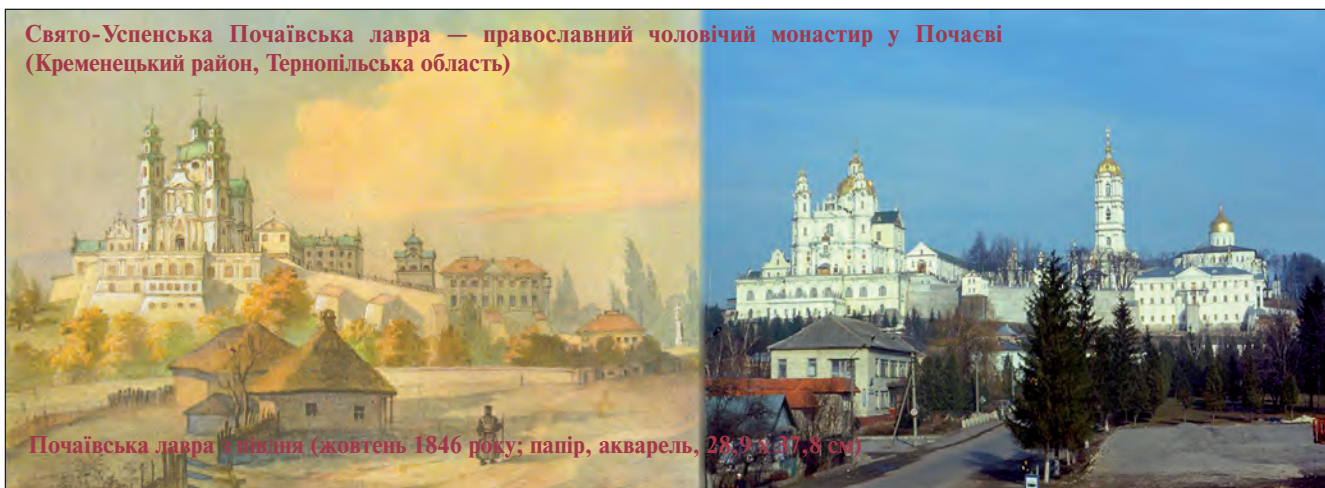

Кам'яниця в Седневі (1846 рік; папір, сепія, 18,4 x 26,7 см)

Масток Лазогубів у Седневі (Чернівецька область, Українська імперія)

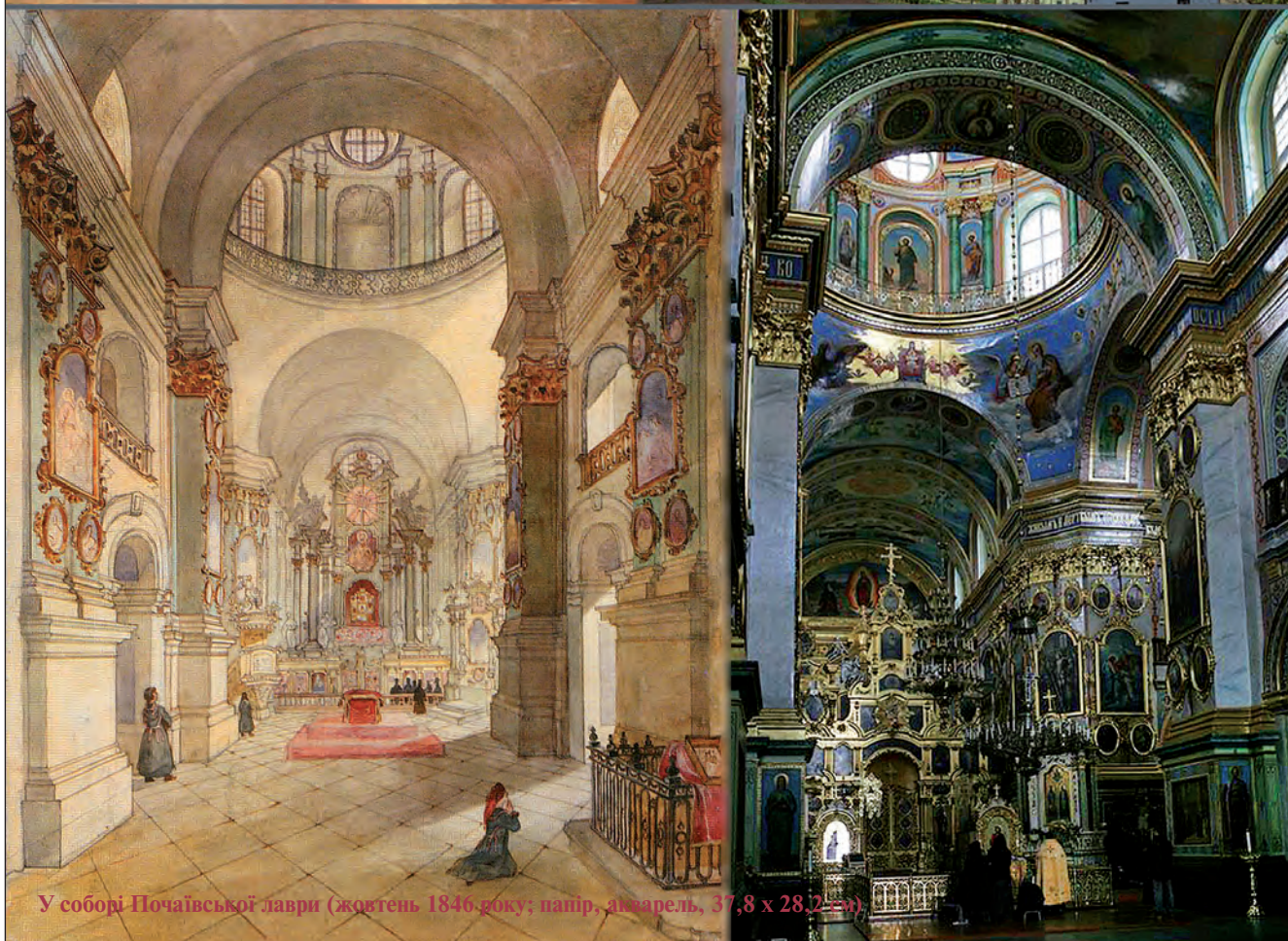
Свято-Успенська Почаївська лавра — православний чоловічий монастир у Почасві (Кременецький район, Тернопільська область)

Почаївська лавра з півдня (жовтень 1846 року; папір, акварель, 28,9 x 37,8 см)

Почаївська лавра зі сходу (жовтень 1846 року; папір, акварель, 28,9 x 37,8 см)

У соборі Почаївської лаври (жовтень 1846 року; папір, акварель, 37,8 x 28,2 см)